

FARUK PEKİN

Çözüm: Kültür Turizmi

Turizm ve Kültür Politikaları

i l e t i ŝ i m

ÖNSÖZ

Bu çalışma kültür turizminin Türkiye'deki önemini vurgulamak ve Türkiye turizminin içinde bulunduğu darboğazdan kültür turizmine öncelik tanıyarak nasıl çıkabileceğine ışık tutarak katkıda bulunmak amacıyla hazırlandı.

Turizm son 50 yılda Türkiye'de sürekli gündemde olan bir konu. Günümüzde de her gün sözlü ya da yazılı medyada turizmle ilişkin haberler veriliyor, yayınlar yapılıyor. Yıllardır Türkiye'ye gelen turist sayısına ve turistlerin bıraktığı döviz miktarlarına övgüler düzülüyor. Yükselen rakamlara göre "başarı esereleri" yaratılıyor. Ancak çok az insan dışında kimse verilen rakamları ve sonuçları sorgulamıyor.

- Bize aktarılan rakamlar neyi ifade ediyor? Türkiye'ye gelen turist sayısı, turistlerin harcaması ya da Türkiye'ye bıraktıkları döviz ne demektir? Turizm istatistikleri gerçeği yansıtmakta mıdır?
- Türkiye gerçek bir girdi-çıkı analizi çerçevesinde bugünkü fiyatlarla yabancı turistlerden para kazanıyor mu? Neden oteller "Tesislerimiz dolu, ancak para kazanamıyoruz" diyorlar? Turistik yatırımların gerçek kârlılığı nedir?
- Son 35 yılda devlet başta Kemer-Antalya-Belek şeridi ol-

mak üzere kıyı turizmine altyapı, ulaşım, havayolu yatırımları, teşvik, kredi, vergi muafiyetleri, vergi indirimleri olarak ne kadar yatırım yapmış, bundan ne kazanmıştır? Sonuç ekonomik olarak “rasyonel” midir?

- Son 35 yılda turizmde, özellikle otel, konaklama tesisleri inşaatında kayıt dışılık var mıdır? Varsa tahmini miktar nedir?
- Son 35 yılda ölçü olabilecek müzeleri ve örenyerlerini (Ayasofya, Efes, Perge, Göreme Açık Hava Müzesi, Nemrut, Sümela, Akhtamar) gezen yabancı turist sayısı nedir? Neden bugünkü yabancı müze ziyaretçi sayısı 1989-90 düzeyindedir?
- Son 35 yılda halı, kuyum, deri... dahil yabancı turist harcamalarının gerçek seyri nedir?
- Turizm sektörünün güneş-deniz-kum (G-D-K) turizmi dışındaki kesimlerine tanınan teşvik ve ayrıcalıklar nelerdir?
- 1990'a kadar turizmde en büyük girdiyi sağlayan “kültür turizmi” için devlet bu alana, müzelerimize, örenyerlerimize, arkeolojik kazılara, doğal, tarihsel ve kültürel varlıklarımıza, kültürel etkinliklere, kültür turizmi tanıtımına, kültür turizmini öne çıkaran seyahat acentelerine, genelde kültüre ne kadar yatırım yapmıştır? Bu yatırım ile G-D-K turizmi yatırımları karşılaştırılırsa nasıl bir sonuç ortaya çıkar?
- Kısacası ekonomi kurallarına göre, piyasa ekonomisine göre, onca yatırımı dikkate alırsak G-D-K turizmi Türkiye'ye rasyonel anlamda para kazandırmakta mıdır? Sektörün G-D-K turizmi kesimine tanınan teşviklerin, ayrıcalıkların Türkiye halkına maliyeti nedir?
- G-D-K ya da kıyı turizminin Türkiye'de yarattığı kalıcı çevre kirlenmesinin, çeşitli değerlerimizin hoyratça tüketilmesinin sosyo-ekonomik ve kültürel alanlarda yarattığı olumsuz değişimlerin Türkiye'ye maliyeti nedir?

Ne yazık ki, bunlar ve benzeri sorular tartışılmıyor. Turizmin ekonomi alanı dışındaki toplumsal, kültürel, çevresel yönleri gündeme taşınmıyor. Turizmin “tüketen” boyutu ve toplumsal, çevresel etkileri dikkate alınmıyor.

Kültür turizmi Őu anda bir yükselen değerdir. Bir niŐ alanıdır. Bir ũlkenin genelde ekonomide, ũzelde turizm alanında gerçek ve kalıcı bir rekabet gücü elde etmede, yerel ve bölgesel ekonomilere katkıda bulunmada, doğal, tarihsel ve kültürel mirası sürdürülebilir kılmada kültür turizmi tek araçtır. Kültürlerarası diyalog geliştirilmesinde, doğal, tarihsel ve kültürel mirasın korunarak paylaşımında, çok kültürlü bir ortama erişimde, kültür bilincinin geliştirilip doğal ve tarihî mirasın gelecek kuşaklara taşınmasında, sürdürülebilir ekonominin gerçekleştirilmesinde en önemli bileŐken kültür turizmidir.

Dünya çok büyük ekonomik, siyasal, toplumsal değişimler yaşıyor. Dinlenme ve gezme potansiyeline sahip olanlar içinde kültüre, çevreye saygılı, düşünceli tüketici, “yeşil seyahat” yanlısı gezgin sayısı hızla artıyor. Turizm ve seyahat sözlüğüne katkılar oluyor. Bu nedenle eskimiŐ turizm kalıplarını bırakıp geleceğin turizmini ya da turizmin geleceğini görmek gerekiyor.

Seçeneklerin bollaŐtıęı, bilginin dijitalleŐtıęi, gezilerin insanların parmak ucunda olduğu, küreselleŐen bir dünyada kültür turizmi geçmiŐe oranla çok daha önem kazanmıŐ durumdadır.

Kültür turizmi, kültür sanayileri, yaratıcı sanayiler ile turizm ve seyahat arasında entegrasyon sağlayan tek yoldur. Türkiye turizminde kârlı (*profitable*), sürdürülebilir (*sustainable*) ve sorumlu (*responsible*) olabilecek tek yaklaşım kültür turizmidir.

35 yıl önce esas olarak kültür turizmi vardı. Türkiye'nin turizmden net kazancı oransal olarak daha iyiydi. Kıyılarımız bomboŐtu. BetonlaŐma yoktu. Kıyılara göç yoktu. Ardından yanlıŐ bir turizm yaklaşımı ile tüm ekonomik, toplumsal, kültürel dengeler deęiŐti. Turizm endüstrimizi yanlıŐ bir turizm yaklaşımı ile orta-alt sınıftan yabancıların züğürt taleplerine endeksleyince Türkiye turizmini kazanç sağlamayan, daha çok yıpratıp aŐındırtan bir sömürü eksenine indirgedik.

Ben bu çalışmada Türkiye'nin kültür turizmi alanındaki üstünlüğünü vurgulayıp Türkiye'nin nasıl ancak kültür turizmi ile turizm alanında farklı bir çerçeve yaratabileceğini, turizmde çözümün neden kültür turizminde olduğunu uygulamadan örnekler vererek anlatmaya çalışıyorum.

Kültür turizmi denilince elbette bir ülkedeki **kültür politikaları**, **kültür endüstrisi**, **yaratıcı endüstriler**, **kültür yönetimi** gibi konular devreye girmek zorundadır. Yalnızca ülke açısından değil, kent turizmleri (İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Van, Kars...) açısından da bu konular çok önemli. Türkiye açısından oldukça yeni olan bu yaklaşımları ayrı bir bölümde ele alacağız.

Baştan söylemeliyim ki, Türkiye’de doğal, tarihsel, kültürel mirası, kültür politikalarını dikkate almayan, bunları vizyon ve misyonunun odak noktasına oturtmayan her turizm anlayışı, uzun vadede çökmeye mahkûmdur. Böylesi bir turizm anlayışı geriye ancak artık geri dönüşü olmayan bir doğal, ekonomik, toplumsal ve kültürel enkaz bırakır.

Bu nedenle Türkiye’de turizm ve seyahat işinde olanlar, turizmi seçecek kişiler bu çalışmanın sonunda sunulan ekleri mutlaka gözden geçirmelidirler.

Dünya turizmi Ağustos 2008-Eylül 2009 arasındaki dönemde ciddi bir kriz yaşadı. 2010’da durum düzelmekle birlikte krizin etkisi sürdü. Bu nedenle bu çalışmada zaman zaman ilişkilendirmekle birlikte, istisna gibi duran 2009 ve 2010 yılları ve rillerini temel kabul etmeyip 2008, 2007 ve daha önceki yıllardaki eğilim ve gerçekleri dikkate alacağız.

Bu kitap masa başında yazılmadı. Bir temenni silsilesi de değil. Uygulamalı olarak İstanbul’un, Anadolu’nun yerli ve yabancı gezginlere birer kültür turizmi ürünü olarak nasıl pazarlanabildiğinin sonuçlarını tartışıyor. 26 yıldır yöneticisi olduğum FEST TRAVEL ile İstanbul’da, yurtiçinde ve yurtdışında “kültür turizmi” kavramını ete kemiğe büründürmek için uğraştım. 1984-2003 yılları arasında **İletişim Yayınları**’nca 240 sayı olarak yayınlanan *Tarih ve Toplum* dergisi ile başlattığımız **Adım Adım İstanbul®**, **Köşe Bucak İstanbul®** ve onu izleyen “Köşe Bucak Anadolu” gezileri genel olarak Türkiye’nin kültürel yaşamına, özel olarak “kültür turizmi” kavramına büyük katkıda bulundu. Bu kitap bir anlamda benim için “kültür turizmi” alanında neler yapılabildiğinin, daha da neler yapılabileceğinin muhasebesi.

Türkiye’de “kültür turizmi” kavramını yaşama geçirirken başta İletişim Yayınları ve *Tarih ve Toplum Dergisi* çalışanları olmak üzere, gezilerimize katılarak, daha ilerisi için yaratıcı öneri getirerek, coşku yaratarak bizlere katkı veren yerli ve yabancı binlerce kültür gezginine, ilişkide olduğumuz tüm kültür insanlarına, gönül verip bizi destekleyen medya mensuplarına, kamu görevlilerine, konaklama tesisleri ve lokanta çalışanlarına, şoförlerimize, yeni bir anlayışla, özveriyle görev yapan tur liderlerimize, profesyonel rehberlerimize, FEST TRAVEL görevlilerine... binlerce teşekkür...

Bu kitaptaki temel görüşlerimi yaklaşık 26 yıl boyunca FEST TRAVEL çevresinde, TÜRSAB Kültür Turizmi Komitesi çalışmalarında, bazı konuşmalarında dile getirdim, bazı yayın organlarında yazdım. Bu çalışmayı yayımlanmadan önce kadim dostum, son yıllarda kültür turizmi üzerine yazdığı yazılar ve konuşmalarıyla da bilinen ekonomist Mustafa Sönmez gözden geçirdi. Eleştirileri için ona yürekten teşekkür ediyorum. Hâlâ yanlışlar varsa elbette bunlar bana ait. Bu konuları yıllardır birlikte tartıştığım eşim Müfide Pekin’e, notlarımı düzenleyen Sevda Filiz’e ve İletişim Yayınları görevlileri başta olmak üzere bu yayının oluşumuna katkıda bulunan herkese ayrıca teşekkürler...

FARUK PEKİN
Mart 2011